

УДК 336.75

Божидарнік Н.В.

Луцький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

У публікації розкриваються стан сучасного валютного ринку України, його сутність і структура. Розглядаються особливості регулювання валютного ринку в Україні.

Ключові слова: валюта, валютний ринок України, валютні операції, валютна політика, Національний банк України

Bozhidarnik N.

FEATURES OF FOREIGN EXCHANGE CONTROL IN UKRAINE

The publication reveals the condition of the modern currency market in Ukraine, its substance and structure. The features of the currency market regulation in Ukraine

Keywords currency, currency market of Ukraine, foreign exchange transactions, currency policy, National Bank of Ukraine.

Божидарник Н.В.

ОСОБЕННОСТИ ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЯ В УКРАИНЕ

В публикации раскрываются состояние современного валютного рынка Украины, его сущность и структура. Рассматриваются особенности регулирования валютного рынка в Украине.

Ключевые слова: валюта, валютный рынок Украины, валютные операции, валютная политика, Национальный банк Украины

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Валютний ринок та його регулювання займає провідне місце в економічній політиці держави. В залежності від мети валютне регулювання може стимулювати або стримувати економічний розвиток в країні та відповідно впливати на стан окремих секторів, галузей та підприємств, а також на місце держави на світовому ринку. Зміни ж в економіці країни та її міжнародному становищі впливають на розвиток валютних відносин, та відповідним чином коригують валютну політику, що проводиться в державі.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Регулюванню валютних відносин через валютний контроль присвячена значна кількість наукових праць. В Україні проблеми валютного контролю висвітлені у працях таких вітчизняних економістів як: Б.Адамик, О.Бакун, О.Барановський, Я.Белінська, О.Береславська, С.Боринець, Т.Вахненко, Г.Вознюк, А.Гальчинський, О.Гриценко, О.Дзюблюк, В.Козюк, З.Луцишин, В.Міщенко, С.Михайличенко, А.Мороз, Т.Мусієнко, О.Петрик, В.Романишин, М.Савлук, А.Філіпенко, О.Шаров, В.Юрчишин, В.Ющенко, С.Яременко та ін. Значний внесок у розроблення теоретичних та практичних питань організації системи валютного регулювання зробили західні та російські економісти: Дж.М.Кейнс, П.Кенен, Л.Красавіна, Р.МакКінон, Р.Манделл, Ф.С.Мишкін, А.Мовсеян, С.Моїсеєв, М.Монтес, М.Пебро, І.Платонова, В.Попов, М.Фрідмен, Ф.Хайек, Г.Хоггарт та ін.

Цілі статті. проведення аналізу здійснення контролю валютного ринку, з метою подати рекомендації для його покращення

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Валютний ринок — це економічні відносини, що виникають у процесі купівлі-продажу іноземних валют за курсом національної валюти, який складається на основі співвідношення попиту і пропозиції на ці валюти.

Особливістю механізму нормативно-правового регулювання валютних відносин є їх особлива природа, яка визначається розробленою державою моделлю функціонування національного валютного ринку України, формами участі резидентів в іноземних та міжнародних валютних ринках. Валютні відносини в цілому регулюються за допомогою трьох засобів правового регулювання: припису, дозволу і заборони.

Правовий режим валютних відносин в Україні можна визначити як режим валютних обмежень. Сутність такого режиму полягає в законодавчій або адміністративній забороні, лімітуванні або регламентуванні операцій з валютою або валютними цінностями. Введення валютних обмежень може диктуватися економічними або політичними причинами.

Валютні обмеження полягають у дорученні Національному банку керувати валютними операціями, їх ліцензуванні, можливості блокування валютних рахунків, вимозі обов'язкового продажу 50 % надходжень в іноземній валюті на валютному ринку України. Одним із важливих валютних обмежень є заборона обігу і використання іноземних валют як платіжного засобу.

Таким чином, законодавство України надає загальний дозвіл на ведення валютних операцій, але в суворо обмеженому порядку і при забороні здійснення певних дій. Згідно з цим вказаним загальним дозволом кожний конкретний суб'єкт має право бути власником валютних цінностей з усіма повноваженнями, що з цього випливають: володіння, користування і розпорядження валютними цінностями. Але при загальному дозволі є певні обмеження:

1. Регулювання переказів та платежів за кордон, вивезення капіталу, репатріації прибутків, золота, грошових знаків та цінних паперів.
2. Обмеження вільної купівлі та продажу іноземної валюти та зобов'язання продавати частину іноземної валюти в обмін на національну валюту.
3. Здійснення валютних операцій у центральних або спеціально уповноважених банках.
4. Контроль за створенням та ліквідацією авуарів резидентів у країні (авуари — це кошти, що належать резидентам або нерезидентам і зберігаються на рахунках в іноземних банках).
5. Контроль за створенням та ліквідацією авуарів нерезидентів — учасників валютних операцій в країні.
6. Контроль за інвестуванням нерезидентів в економіку України та резидентів в економіку інших країн.
7. Здійснення декларування, попереднього дозволу, контролю або заборони у здійсненні окремих видів валютних операцій.

Основним документом нормативно-правової бази, що регулює валютні операції учасників ЗЕД, є Декрет Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" від 19 лютого 1993 р. Цей Декрет установлює режим здійснення валютних операцій на території України, визначає загальні принципи валютного регулювання, повноваження державних органів і функції банків та інших кредитно-фінансових установ України в регулюванні валютних операцій, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок

здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства.

Декрет визначає також повноваження державних органів і функції банківської системи у сфері валютного регулювання і валютного контролю. Так, Національний банк України:

— здійснює валютну політику виходячи з принципів загальної економічної політики України;

— складає разом з Кабінетом Міністрів України платіжний баланс України;

— контролює дотримання затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;

— визначає у разі необхідності ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;

— видає у межах, передбачених цим Декретом, обов'язкові для виконання нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України;

— нагромаджує, зберігає і використовує резерви валютних цінностей для здійснення державної валютної політики;

— видає ліцензії на здійснення валютних операцій та приймає рішення про їх скасування;

— установлює способи визначення і використання валютних (обмінних) курсів іноземних валют, виражених у валюті України, курсів валютних цінностей, виражених у іноземній валюті або розрахункових (клірингових) одиницях, згідно зі ст. 8 зазначеного Декрету;

— установлює за погодженням з Міністерством статистики України єдині форми обліку, звітності та документації про валютні операції, порядок контролю за їх достовірністю та своєчасним поданням;

— забезпечує публікацію банківських звітів про власні операції та операції уповноважених банків.

Кабінет Міністрів України:

— визначає і подає на затвердження до Верховної Ради України ліміт зовнішнього державного боргу України;

— бере участь у складанні платіжного балансу України;

— забезпечує виконання бюджетної та податкової політики в частині, що стосується руху валютних цінностей;

— забезпечує формування і виступає розпорядником Державного валютного фонду України згідно із ст. 14 цього Декрету;

— визначає порядок використання надходжень у міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, які використовуються у торговельному обороті з іноземними державами, а також у неконвертованих іноземних валютах, які використовуються у неторговельному обороті з іноземними державами на підставі положень міжнародних договорів України.

Розрахунок офіційного курсу гривні до іноземних валют здійснюється Департаментом валютного регулювання та затверджується Головою Національного банку України або його першим заступником. Національний банк установлює офіційний курс гривні до іноземних валют без зобов'язання здійснювати за ним операції з купівлі-продажу іноземної валюти. Офіційний курс гривні до іноземних валют використовується резидентами та нерезидентами України для здійснення бухгалтерського обліку операцій з іноземною валютою, а також в інших випадках, передбачених чинним законодавством України. Національний банк у межах своїх повноважень щодо забезпечення стабільності гривні може впливати на формування офіційного валютного курсу в результаті купівлі-продажу іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України.

Національний банк України може встановлювати граничні розміри маржі за операціями на міжбанківському валютному ринку України уповноважених банків та інших кредитно-фінансових установ, що одержали ліцензію Національного банку України, за винятком операцій, пов'язаних зі строковими (ф'ючерними) угодами.

Валютні цінності та інше майно резидентів, яке перебуває за межами України, підлягає обов'язковому декларуванню у Національному банку України. Порядок і терміни декларування встановлюються Національним банком України.

Порядок, види, форми і терміни подання звітності резидентами і нерезидентами про їх валютні операції визначаються Національним банком України за погодженням з Міністерством статистики України з урахуванням чинного законодавства України. Несвоєчасне подання, приховування або перекручування звітності про валютні операції тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством

Валютні операції за участю резидентів і нерезидентів підлягають валютному контролю. Валютному контролю підлягають також зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна.

Органи, що здійснюють валютний контроль, мають право вимагати і одержувати від резидентів і нерезидентів повну інформацію про здійснення ними валютних операцій, стан банківських рахунків в іноземній валюті у межах своїх повноважень.

Національний банк України є головним органом валютного контролю, що здійснює контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України з усіх питань, не віднесених цим Декретом до компетенції інших державних органів, забезпечує виконання уповноваженими банками функцій щодо здійснення валютного контролю згідно з цим Декретом та іншими актами валютного законодавства України.

Уповноважені банки здійснюють контроль за валютними операціями, що провадяться резидентами і нерезидентами через ці банки. Державна податкова інспекція України здійснює фінансовий контроль за валютними операціями, що провадяться резидентами і нерезидентами на території України, а Державний митний комітет України здійснює контроль за додержанням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України.

Висновки. Для удосконалення системи валютного регулювання і контролю з метою стимулювання економічного зростання варто здійснити :

- 1) доопрацювання та прийняття Закону України “Про валютне регулювання”;
- 2) вибір більш гнучкого обмінного курсу національної грошової одиниці;
- 3) удосконалення ринкових інструментів контролю за ввезенням в Україну капіталу, особливо короткострокового;
- 4) зняття обмежень на проведення строкових валютних операцій із посиленням пруденційного нагляду;
- 5) удосконалення нормативної бази, що стосується забезпечення боротьби з відмиванням коштів, одержаних незаконним шляхом;

б) створення дієвої системи служби банківської безпеки із запровадженням об'єктивної та відкритої вітчизняної бази злочинів із відмиванням “брудних” коштів;

7) запровадження взаємодії та координації зусиль із правоохоронними та контролюючими органами, у тому числі комерційними банками, у протидії відмиванню грошей, одержаних незаконним шляхом у вигляді створення багатofункціонального органу, який би поєднав досвід роботи усіх відомств, був здатний вирішувати завдання, що виникають у випадку необхідності вжити ефективні заходи щодо боротьби з відмиванням грошей, отриманих від злочинної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.93 р. № 15-93
2. Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17989.doc.htm
3. Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.info-library.com.ua/books-text-394.html>
4. Опря А.Т. Фінансове право: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2004.
5. Порядок застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства (наказ ДПА України від 04.10.99 р. № 542)
6. Постанова Правління Нацбанку України від 08.02.2000 р. № 49 «Про затвердження Положення про валютний контроль»
7. Правила здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України затверджені Постановою Правління НБУ від 18.03.99 N 127.
7. Проект Закону України „Про валютне регулювання” № 921 від 23.05.97.